

**ПОСИЛЕННЯ
КОНСОЛІДАЦІЇ
СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ
НА ШЛЯХУ ВСТУПУ
УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ
МОЛДОВА ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 жовтня 2024 року

УДК 316+339.94
ББК 60.5+66.4

Соціологічна асоціація України
Південноукраїнське відділення САУ
Державний вищий навчальний заклад
**«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.
Д. Ушинського»**
Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет психології, політології та соціології
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS
Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova

**«ПОСИЛЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ УКРАЇНИ
ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ»**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

17-18 жовтня 2024 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

*ПОСИЛЕННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА РОЛІ
ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ШЛЯХУ ВСТУПУ УКРАЇНИ
ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ:*
МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Рецензенти:

Інна ГОЛУБОВИЧ, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

Лілія ЯКОВЛЕВА, доктор політичних наук, професор, професор кафедри соціології Національного університету «Одеська Юридична Академія».

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Протокол № 5 від 28.11.2024 р

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна

Члени редколегії:

МОКАНУ Віктор, д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова

БОРІНШТЕЙН Євген, д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), Україна

ПЕТІНОВА Оксана, д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

АТАМАНЮК Зоя, д. філос. н., професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Посилення консолідації суспільства та ролі людського капіталу на шляху вступу України та Республіки Молдова до Європейського Союзу : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Кишинев- м. Одеса, 17-18 жовтня 2024 року) / за ред. д. с. н., проф. Лісеєнко О. В. – 138 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2024

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2024

НІКОН Наталія	ПСИХОЛОГІЧНА ВРАЗЛИВІСТЬ ЧОЛОВІКІВ У КРИЗІ СЕРЕДНЬОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ	46
АТАМАНЮК Зоя	ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МАНУПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	48
КРИВОШЕЯ Тетяна	МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ ТА МОЛДОВІ: ВИКЛИКИ, ОБМЕЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОКРАЩЕННЯ	51
НАУМКІНА Світлана, ЄВЦЕНКО Роман	ВПРОВАДЖЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЛОБІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ КРОК ДО ВСТУПУ УКРАЇНИ В ЄС	54
ЯРОВА Ліліана	СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ТА ВИКЛИКАМИ ВОЄННОГО СТАНУ	57
ПАНАСЮК Валентин, МАКІЄВСЬКА Катерина	ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОГО СТАНУ	60
ПОПЛАВСЬКА Тетяна, ФЕДОРОВА Інна	ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КОНСОЛІДУЮЧОГО СОЦІАЛЬНОГО ІДЕАЛУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІДЕОЛОГІЇ	64
ЧОРНА Вікторія	СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	67
PRONOZA Inna, KAZYUK Anatoly	THE ISSUE OF UKRAINE AND MOLDOVA IN THE GEOPOLITICAL SPACE OF THE EUROPEAN UNION	71
КОЗЛЕНКО Павло	БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ВИМІРУ	73
РИБКА Наталія	УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПРОЦЕСІВ СТЕРЕТИПІЗАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ	75
АФАНАСЬЄВ Олександр	НАРАТИВИ І ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ ЗАГРОЗИ	78
ЖАРКИХ Володимир	СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА І ПРИНЦИПИ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	81

суспільстві постмодерну. Однак нинішнє суспільство метамодерну схильне об'єднувати культуру і цивілізацію в нерозривну єдність. Тому теза І. Канта про поділ культури і цивілізації як форми освоєння світу людиною потребує деякого коригування в ситуації, коли йде війна добра зі злом, просто таки мріють знищити всі гарантії безпеки.

За Кантом, культура – це сфера безумовної моральності, в той час як цивілізація – це зовнішній, «технічний» тип культури. Цивілізація збільшує суму матеріального комфорту, але одне тимчасово зменшує суму комфорту духовного, психологічного. Однак при цьому, І. Кант цінності культури і цивілізації розрізняє лише функціонально, тобто за цільовим призначенням. Як нам видається, цивілізація не зменшує, а збільшує комфорт душевний саме завдяки почуванню себе в безпеці.

Таким чином, безпека людини – найважливіша потреба, задоволення якої є необхідною умовою нормального існування і розвитку і реалізується в суспільстві через певні організаційні форми, стійкі структури соціальних взаємодій, спільну діяльність, культурний і цивілізаційний стан суспільства і держави, трансформуючись в систему взаємопов'язаних особистих і групових інтересів і способів їх досягнення. Тому людина так потребує відчуття свого зв'язку з оточуючим світом, іншими людьми, розуміння своєї приналежності до певних соціальних груп і громадським структурам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kant Immanuel. Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht. Berlin: LIWI Literatur- und Wissenschaftsverlag, 2019. 24 p.

Наталія РИБКА,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії,
історії та політології, Національний університет «Одеська політехніка»*

УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПРОЦЕСІВ СТЕРЕТИПІЗАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

Російсько-українська війна з 2014 р. відбувається не тільки на полі бою, на фронті, але й вона реально існує як внутрішній стан громадян України, а також громадян інших країн, що знаходяться у безпосередньої близькості до України – Молдова, Білорусь, Польща, країни Балтії, країни Європи та Америки, громадяни тих країн де є велика українська діаспора, а ті, хто розуміє війну як загрозу демократичним цінностям для всього світу.

З причини відсутності можливості принципового протиставлення релігійного, етнічного, культурного або якогось іншого (на початку агресії) та внаслідок панування на території України радянських ідеологічних

конструкцій про «братні народи», про близькість культур тощо, агресія Росії проти України розпочалася та ще й досі розгортається саме у площині ідеологічній.

Така ситуація склалася в наслідок того, що у сучасних війнах спостерігається зміщення акцентів на ментальний та інформаційний аспекти. Сучасна війна відбувається на ментальному рівні людей, як боротьба за когнітивний та комунікативний контроль, владу над свідомістю, емоціями, мисленням та розумом. Сучасні конфлікти відбуваються вже не стільки в фізичній сфері, а вже переважно в інформаційній, когнітивній і соціальній сферах, при чому ефективність досягається через системне використання всіх цих елементів. Зрозуміло, що процеси стереотипізації та її результати – стереотипи, цікавлять дослідників [2] у відношення до того як змінюється поведінка та діяльність індивіда під їх впливом. Ще більшого значення набувають дослідження процесів створення-руйнування стереотипів під час війни – оскільки стереотипи стають дієвою зброєю.

Завдяки спрямуванню процесів стереотипізації, або їх руйнуванню, вдається керувати суспільною думкою, масами людей, їх настроями, поведінкою та тим вибором, який люди роблять, що надважливе в умовах інформаційних та медійних війн. Загалом, варто зазначити, що весь процес формування ідеологем вибудовується завдяки емоціям. Тут також використовується момент міфу, в якому емоційно-чуттєве переживання домінує над раціональним поясненням що прямо пов'язані із ситуацією – стереотипи політичні, етнічні та інтерпретації/перекладу. Необхідно підкреслити, що під час війни стають насущними певні групи стереотипів, які мають найбільшу вагу та вплив, а також виявляють більшу ризикогенність. Зрозуміло, що у чинній ситуації найбільш адекватним є критерій поділу усіх існуючих стереотипів «за ступенем важливості у дані часи у відповідній ситуації».

Підґрунтям до застосування визначеного критерію буде розуміння того, завдяки чому стереотип здатний пробивати захисні механізми свідомості. Було з'ясовано[1], що перш за все, формування й закріплення в поведінці особистості стереотипу зазвичай свідчать про конфлікт між емоціями та соціальними умовами їхнього прояву. Також на наповненість стереотипу емоціями вказував ще В. Ліппман: стереотипу притаманні поєднання «різних видів відчуттів (зорових, слухових, смакових, нюхових, кінестетичних), емоцій й смислових асоціацій», а також здатність легко, але міцно закріплюватися в пам'яті [2]. Стереотипні емоційно насичені реакції, що актуалізуються в ситуації конфлікту, виконують захисну функцію, але при цьому блокують рефлексивні потенціали людини: перешкоджають усвідомленню чинних відмінностей, знаходженню спільності поглядів і позицій, розумінню і шанобливому ставленню до цінностей та інтересів один одного. Наприкінці XX ст. Джозеф П. Форгас [4] і його колеги повідомили про

цікавий і важливий напрям досліджень, присвячених ролі емоції в процесі сприйняття іншої людини, міжгрупової дискримінації та стереотипних суджень. На основі цих та аналогічних результатів науковець припустив, що роль емоції чи настрою в означених типах суджень може бути максимальною, коли учасники здійснюють субстантивну обробку інформації, яка потребує, щоб вони відбирали, засвоювали й інтерпретували нові стимули й зіставити ці дані з уже здобутими знаннями.

Відомо, що в критичних умовах, особливо в небезпечних, травматичних та несподіваних ситуаціях, виникають емоції, які спричиняють неконструктивні стереотипні реакції. Було помічено, що недоречність деяких стереотипних реакцій в екстремальних умовах стають більш очевидними. Беручи ці міркування до уваги, можна стверджувати, що емоційні аспекти стереотипів, що найбільш проявлені під час війни, актуалізують, роблять більш вагомими окремі групи та системи взаємопов'язаних стереотипів. Існування та успішне використання політтехнологій наявно доводять можливості маніпуляції великими масами людей завдяки вживлянню у тіло суспільної свідомості необхідних стереотипів, однак слід зазначити, що самі стереотипи, внаслідок глибинної складності процесів у психіці та мисленні під час їх спрацьовування, справляють несподівані ефекти. Саме із такими неоднозначними проявами дії стереотипів: на їх зворотності, несподіваності, непередбачуваній надефективності, або недієвості.

Таким чином, в умовах війни певні різновиди стереотипів набули більшого значення, оскільки актуалізувались окремі групи проблем (екзистенційні (виживання, безпеки, вибору способу життя та подібні); соціальні та політичні (збереження цілісності суспільства, питання керування суспільними процесами в умовах війни, проблеми зміни системи цінностей та інші), з іншого боку, інші групи проблем втратили гостроту та значення.

Сутність вищевикладеного зводиться, з одного боку, до доведення того, що процеси формування, створення, руйнування – це поле бою, що розгортається у внутрішньому просторі кожного, та на засадах цього до обґрунтування та зазначення надважливості вивчення та роботи із стереотипами під час війни.

Отже, у контексті сучасних військових технологій із використанням Інтернету, соціальних мереж тощо, як інструментів маніпулювання громадською думкою, стереотипи стають справжньою зброєю, з відповідними потенціалами та загрозами. Отже, вивчення стереотипів, особливо під час війни, стає актуальним, оскільки вони можуть бути використані як на користь, так і на шкоду. У зв'язку з амбівалентністю процесів стереотипізації, потрібні різнопланові дослідження щодо створення-руйнування та руйнування-створення стереотипів, які можуть бути штучно створені або виникати природно. Важливо розглядати також зворотні процеси: знищення-формування «природних» стереотипів, які не є результатом прямих

маніпуляцій технологій. У воєнних умовах деякі види стереотипів стають ключовими, актуалізуючи різні групи проблем, такі як екзистенційні, соціальні та політичні. Вивчення стереотипів виявляється важливим для формування та закріплення національної української ідеології та успішної боротьби за фізичне існування. Однак цей процес повинен бути супроводжений зворотними процесами руйнування застарілих та ворожнечих стереотипів. Українські митці використовують культурну спадщину для спонукання громадян до дій та об'єднання на основі етнічних стереотипів. Взагалі, політика і мистецтво тісно пов'язані, і використання творів як засобу пропаганди сприяє досягненню політичних цілей. Музика, зокрема, вважається універсальним та ефективним інструментом впливу на соціум, викликаючи різні наслідки, від емоційної атмосфери до об'єднання соціальних груп.

У філософських міркуваннях і роздумах про людину у часи війни визначається здатність знаходити домінанту свого світогляду, її ставлення до реальності, що оточує її, стає осмисленим, прагматичним і патріотичним. Такий стан її ідентичності важливий завжди, але він набуває особливого значення під час війни. У сучасному світі, особливо в умовах війни та з використанням Інтернету та соціальних мереж, стереотипи стали важливою зброєю, здатною впливати на громадську думку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кулинич І. В. (2015) Природа емоційного наповнення стереотипу. Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації. Вип. 46. С. 206-214. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2015_46_24.
2. Рибка Н.М. Стереотипи: війна в середині себе. Гуманітарні виміри воєнних часів: наукове та філософське осмислення: колективна монографія / О.А. Афанасьєв, В.І. Безродна, В.Ю. Жарких, та ін.; за ред. проф. В.Ю. Жарких, доц. Н.М. Рибка. Одеса: Олді+, 2024. С.261-299.
3. Lippmann, W. (1922). Public opinion. New York: Macmillan. Retrieved from <https://wps.pearsoncustom.com/wps/media/objects/2429/2487430/pdfs/lippmann.pdf>, с. 174.
4. Forgas, J.P. von Hippel, W. & Haselton, M. (Eds.). (2007). Evolutionary psychology and social cognition. New York: Psychology Press. p.344.

Олександр АФАНАСЬЄВ,
доктор філософських наук,
професор кафедри філософії, історії та політології,
Національний університет «Одеська політехніка»

НАРАТИВИ І ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ ЗАГРОЗИ

Безпека людини, особливо в країнах Євросоюзу, передбачає не тільки захист громадян від соціально-політичних ризиків і загроз, але і від дезінформації та маніпулювання громадською думкою. Перед сучасною